

Dr. Hoffmann Imre – Németh Klára

A tűzoltóság és a polgári védelem együttműködése a lakosságfelkészítési feladatokban

A Légmentő 75. évfordulóján, 2010. március 3-án a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban megrendezett konferencián elhangzott előadás a történelem egy érdekes szeletébe enged betekintést, a kezdetektől napjainkig végigvezetve az olvasót a lakosságfelkészítés hazai megoldásain.

2010

Bevezető gondolatok

A publikáció a légmentő szervezeti felépítésének és feladatainak kialakulását, változásait követi nyomon. A légmentő munkában meghatározó szerepet betöltő tűzoltóerők tevékenységén keresztül:

- a feladatrendszer összefonódását;
- a szoros együttműködést a feladatok végrehajtásában;
- a közös erővel megvalósuló képzést és felkészítést;
- a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség (továbbiakban: MOTSZ) és kiadványának, a Tűzrendészeti Közlöny mellékletének szerepét;

- a Légtalmai Liga (továbbiakban: Liga) tevékenységének támogatását;
- a háborús felkészülésben és felkészítésben jelentős szerepet játszó tűzoltói feladatokat;
- a háborúban tanúsított hősi helytállást;
- a tűzoltó tűzszerek háborún túlnyúló tevékenységét;
- a légtalom 1949-től kezdődő újjászervezését;
- az 1956-os tevékenységet, s az azt követő korszerűsítést;
- az 1964-től nevet váltó polgári védelmet;
- és a 2000-től megalakult új szervezetet és tevékenységét

gondolat ébresztő szándékkal mutatja be egészen napjainkig.

A lakosságfelkészítés feladata csak egy vékony metszete a légtalom témakörének. A lakosságfelkészítésre szűkített kutatás során derült fény arra, hogy milyen kis számú szakmai anyag, dokumentum áll rendelkezésre. Az anyagok fellelhetősége vagy a terület feldolgozása méltatlanul hiányos. A tevékenység sokrétűsége, a légtalom szereplőinek sokfélesége felvetik a további kutatás igényét. Egyre kevesebb azoknak a szemtanuknak a száma, akik a légtalomban tevékenykedtek, akik aktív részesei voltak kialakulásának, működésének. A légtalom helyének, szerepének meghatározásához, a védelmi rendszerek történelmébe - a jelentőségéhez méltó helyre - sorolása miatt szükséges lenne a még fellelhető dokumentumok, emléktárgyak összegyűjtése. Pozitív példaként álljon itt Lovas Gyula könyve, aki Sopronban gyűjtötte össze és szerkesztette könyvébe a visszaemlékezők szavait.¹

* * *

A Tűzoltó Múzeum filmtárában egy rendkívüli és ritka felvétel található. A korabeli Filmhíradó kockái az 1937. december 9-én Budapest utcáin látható eseményeket hozzák a múltból a jelenbe². A film képei lehetnének a háború pusztításait bemutató felvételek, az operatőr azonban azt a nagyszabású légvédelmi gyakorlatot örökölte meg, amit József kir. herceg – úgy is, mint a Légtalmai Liga elnöke, - vitéz Fábry Dániel dr légvédelmi parancsnok, Szilágyi Lajos dr országos tűzrendészeti felügyelő és a tűzoltóságok vezetői is megtekintettek. A feltevés szerint Budapestet ellenséges repülőgépek támadták meg. Füst, fülsiketítő zaj, rikoltó szirénák, rohanó emberek, égő járművek mindenütt. A látszólag fejvesztett rendszertelenségben azonban ott bújkál a szervezettség. Megjelennek a lakosság védelmét ellátó erők, a tűzoltóság, az egészségügyi szolgálat, a gázvédelmi szakemberek, a rendőrök. A filmkockák tanúsága és a Polgári Lég-és Gázoltalom korabeli cikkírója szerint a gyakorlat „a cselekvő szervek működésének erőpróbája volt” „legnagyobb részt a tűzoltóság vezetése alatt és közreműködésével.”³ „A helyreállítási munkálatokat az Elektromos Művek, Gázművek, tűzoltók, mentők, BSzKRt, cserkészek és a Vöröskereszt látták el nagy szakértelemmel.”⁴

A sikeres végrehajtás csak azzal az összefogással valósulhatott meg, amely a későbbiekben is jellemezte a hazai légtalom érdekében végzett tevékenységet. A gyakorlat annak a több mint kétéves munkának a demonstrált eredménye volt, amelyet az 1935. évi XII. t.c.a légvédelemről

¹ Lovas Gyula: Légtalom vigyázz! Sopron... 2003.

² Filmhíradó – 1937. december

³ Tűzrendészeti Közlöny - Polgári Lég-és Gázoltalom 1937. december 15. – 1. ábra

⁴ Tűzrendészeti Közlöny - Polgári Lég-és Gázoltalom 1937. december 15. – 2. ábra

(továbbiakban: légvédelmi törvény) illetve a végrehajtására 1936-ban megjelent 15/1936. sz. HM Rendelet (továbbiakban: Légoltalmi Utasítás) helyezett jogi alapokra.

A kezdetek

Az I. világháborút követően a háborús tapasztalatok összegzésénél már nyilvánvaló volt, hogy a légoltalmat meg kell szervezni. A légi támadások következtében a háború kiterjedt a hátszágokra is. Ez nemcsak az utánpótlást, az ellátást, az ipart, de a civil lakosságot is veszélyeztette. Európa szerte gyorsan kialakult a törekvés a szervezett védelem megvalósítására. Érvényes volt ez a honvédség kötelékében a légvédelmi szervezetek kiépítésére és a lakosság életét, értékeit védő társadalmi szervezetek megszervezésére egyaránt.

Érdekes visszaemlékezés került elő a Polgári Lég- és Gázoltalom hasábjairól. „1932 októberében lelkes örömmel, hazafias lángolással gyűlt össze egy őszi este a pesti egyetem egyik termében mintegy 25-30 ember. „Megalakul a polgári légvédelem”, hallottuk örömmel mi, aggódó lelkű, jövőbe látó, hazánkért rajongó fiatalok. A hazai légoltalom lánglelkű apostola, Petróczy István ny. repülőezredes, a magyar anyákra és a jövő kis magyarok életére gondolva bontogatta a légoltalom zászlóját.”⁵ Az öt évvel később megalakuló Légoltalmi Liga igazgatói székében ugyanezt a személyt, Petróczy István ezredest láthatjuk majd viszont.

1935-ben már előrevetette árnyékát a háború, a nemzetvédelmi szempontok előtérbe kerültek. A haza védelmében szerepet vállaló szervezetek számára közös célkitűzéssé vált: kialakítani a légoltalom szervezetét, biztonsági rendszereit, megszervezni a beavatkozó egységek kiképzését, megalakítani a Légoltalmi Ligát, felkészíteni és megismertetni a lakosságot az önvédelem szükséges ismereteivel és a követendő magatartásformákkal.

A tűzoltóság összekapcsolódása és együttműködése a kialakításra váró légoltalmi rendszerrel a feladat jellegéből fakadóan egyértelműen adódott már a kezdetektől. A feladatok összefonódása, a kiképzések megvalósíthatósága, a felvilágosító munka kiszélesítése összekapcsolta az Országos Légvédelmi Parancsnokságot (továbbiakban: OLP) és a tűzoltóságot. Egy korabeli oktató tábla⁶ nagyon szemléletesen mutatja be, hogy a Honvédelmi Minisztérium(továbbiakban: HM) végrehajtó szerve - az OLP- útján hogyan szervezte, vezette, irányította és ellenőrizte a légvédelmet és a légoltalmat. A honvédségi légvédelem, a hatósági légoltalmi munka és a lakossági önvédelmi légoltalom rendszerének felépítése magas fokú átgondoltságot mutat, amit később a gyakorlat igazolt. A hatósági feladatokon belül szoros együttműködésben dolgoznak együtt a különféle szakterületek – a tűzoltóság, az egészségügy, a mentősök, a rendőrség szervei és a civil szerveződések.

A rendszer felépítése feltételezi az együttműködést a különféle szervek és szervezetek között a feladatok végrehajtásában. Nagyfokú bizalomról és kockázatvállalásról tesz tanúbizonyságot, hogy a civil szervezet önálló szerepkörrel és csak neki osztott feladatokkal kapcsolódik a védelmi rendszerbe. Különösen figyelemre méltó a Légoltalmi Liga és a hatóságok együttműködése. A civil szervezetet a rendszer részeként ismerik el és jól kialakított irányítással működtetik, használják erőit a védelmi rendszer részeként.

⁵ Tűzrendészeti Közlöny – Polgári Lég- és Gázvédelem 1935. június 15. – 3. ábra

⁶ Honi légvédelem oktatótábla – 4. ábra

A korabeli újságokból jól nyomon követhető a tűzoltóság kezdeményező szerepe, a légoltalommal kapcsolatos szakmai továbbképzésük és az általuk szervezett, vagy a részvételükkel zajló felkészítő tanfolyamok rendszerének beindításában.. A tűzoltók – feladataikból következően – az elsők között szorgalmazták, hogy a többi ország példáját követve a légvédelem megszervezésével hazánk is készüljön fel egy elkövetkezendő háborúra. Az új feladatok szükségessé tették a tűzoltók képzését is, tanultak ők is, mielőtt maguk is kiképzőkké váltak. Ennek a gondolatnak a fontosságát felismerve „*Budapest székesfőváros polgármestere ... az állami és fővárosi tisztviselők, fővárosi és vidéki tűzoltótisztek részére megtartotta az első komolyabb légoltalmi tanfolyamot.*”⁷

A tűzoltóság – miközben tisztjeit képzésre küldte az új feladat megismerésére - a lakosság felkészítésének szükségességét érezve és figyelembe véve, kezdeményező lépéseket tett.

„*Az új ismeretlen feladatkör, amely a társadalom feladataival is ölelkezik, a kezdet nehézségei és az egyöntetűség miatt irányításra szorul, s ez adta a gondolatot ahhoz, hogy a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség elnöksége, hivatalos lapjának mai számával a „Polgári lég- és gázvédelem” című állandó mellékletét jelenteti meg.*”⁸ – írta Teasdale Ottó tűzoltó másodfőparancsnok *Beköszöntő*-jében a *Tűzrendészeti Közlöny* 1935. június 15-i szám vezércikkében. Ezzel megszületett a légoltalom első rendszeres megjelenésű kiadványa. A melléklet ettől kezdve állandó helyet adott a légoltalom témakörébe tartozó írásoknak: a légoltalomra vonatkozó rendeletek ismertetésétől kezdve a tudományos szakmunkákon át a lakossági ismeretterjesztő, tájékoztató anyagokig. Szerzői között repülőtisztek, vegyészmérnökök, tűzoltó tisztek egyaránt megtalálhatók voltak.

A korábban már említett és a légoltalom tudományos kutatásával foglalkozó Petróczy István repülőezredes a *Polgári Lég- és Gázvédelem* hasábjain fogalmazta meg a tűzoltóság szerepét a polgári légvédelemben. A repülőgépek leghatásosabb támadófegyverének nevezi a gyújtóbombát, és emiatt a tűzoltóságnak a „*a polgári légvédelemben legfontosabb szerep jut*”. Ehhez szükségesnek tartotta hangsúlyozni, hogy „*a tűzoltóság feladatát ne csak béke idejében oldhassa meg, hanem akkor is, amidőn nemzetünket a legnagyobb veszély fenyegeti, azaz háború idejében is*”. Arra is felhívta a figyelmet, hogy „*A tűzoltóság e feladatára már most gondoljon és tervszerűen készüljön, mert az, semmiféle rögtönzéssel nem oldható meg, hanem többévi szívós munkát igényel.*”⁹

Ezzel egyidejűleg a magyar sajtó is tájékoztató kampányba kezdett, amellyel a légi háború veszélyeire és a védekezés megkezdésének szükségességére hívta fel a figyelmet.

A tűzoltó társadalom tudta, hogy az új feladatok új terheket rónak rájuk, s a feladatra nekik is fel kell készülniük. A szakmai munka és az arra való felkészülés mellett a tájékoztató és felkészítő munkában is szerephez jutottak. A felvilágosítás és oktatás felelősségteljes voltára hívta fel a figyelmet írásában Rehák Tamás debreceni tűzoltóparancsnok, amikor figyelmeztetett „*Felvilágosításra és oktatásra csak az vállalkozzék, és lépjen a nyilvánosság elé, pláne a szak- és napisajtóban, akinek tényleg komoly mondanivalója van és mondanivalóit komoly – megelőző – ismeretszerzés és tapasztalatok alapján viheti az érdekeltek és érdeklődők elé.*”¹⁰

A szakma korabeli gondolkodásmódjára, szemléletére következtethetünk ebből az írásból. A szerző a közérdek szem előtt tartásával, a jobbító hozzáállás nevében kritikával mert élni és ezáltal elvárásokat megfogalmazni annak érdekében, hogy a tűzoltó szakmaiság sohasem legyen

⁷ Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladati és veszteségei -1998

⁸ Tűzrendészeti Közlöny – Polgári Lég- és Gázvédelem 1935. június 15. – 5. ábra

⁹ Tűzrendészeti Közlöny – Polgári Lég- és Gázvédelem 1935. június 15. – 6. ábra

¹⁰ Tűzrendészeti Közlöny – Polgári Lég- és Gázvédelem 1935. július – 7. ábra

megkérdőjelezhető. A lap érdeme pedig az, hogy ezt a bíráló hangnemű, de jó szándék vezérelte írást megjelentette.

Gondolattól a tettekig

Az 1935 végén megjelenő légvédelmi törvény és az azt 1936-ban követő Légoltalmi Utasítás konkrét feladatokat fogalmaz meg a tűzoltóságok számára. A légoltalmi segélyosztatok felállításával tűzoltó osztagok is alakulnak. Ezzel szinte párhuzamosan megjelenik az 1936. évi X. t.c. a tűzrendészet fejlesztéséről (továbbiakban: tűzrendészeti törvény) és a 180.000/1936 BM.sz. rendelet A tűzrendészet újabb szabályozásáról. Ennek rendelkezései szerint új feladatok hárulnak a tűzoltóságra. „A tűzrendészeti kódex 16§-ának második bekezdése a hivatásos tűzoltóságokkal kapcsolatosan kimondja, hogy a légvédelmi szolgálatosokból tűzoltói szolgálatra lehetőség szerint ki kell képezni legalább annyi férfit, amennyi a hivatásos tűzoltóság tisztii és legénységi állomány kétszeresének megfelel. A 21§-ának 8. bekezdése szerint a köteles tűzoltóság tartalékaul ugyanolyan létszámú légvédelmi szolgálatost kell évenként legalább 6 kettős órán át tűzoltói szolgálatra kiképezni, mint amennyi a köteles tűzoltóság száma. A Légoltalmi utasítás 68§-ának b) pontja szerint a gázvédelmi szolgálatosok kiképzését a helybeli hivatásos és önkéntes tűzoltóság végzi.”¹¹

Már a törvény megjelenése előtt megkezdősött a munka a tűzoltóságokon. Az 1936 júniusában megjelent *Tűzrendészeti Közlönyben* olvasható a MOTSZ 1935. évre vonatkozó éves *Jelentése*¹². Ebből képet kaphatunk a tűzoltóságok képzésben és felkészítésben való szerepéről és részvételéről. Továbbképző tanfolyamokon vettek részt maguk is, majd különféle szervezetek leventék, cserkészek, budapesti gyárak és ipartelepek alkalmazottai részére tanfolyamot szerveztek. Előadást tartottak itthon és a bécsi légvédelmi gyakorlat alkalmából is. Ugyanebben a *Jelentésben* az is megfogalmazódott, hogy a „90.000 magyar tűzoltót számláló hadseregnek 300.000-es lelkes sereggé kell átalakulni. És az eddig külön-külön egyedekként jelentkező lelkes magyar tűzoltóegyesületekből fegyelmezett, kemény, megbízható, minden pillanatban harcképes, egységes csapatot kell szervezni.”¹³ Ez egyszerre két feladatot szabott a tűzoltóságok számára: nagyszámú létszámemelést és ütőképes egységek kialakítását.

A szakmai oktatás és a felvilágosító tevékenység - a szaksajtóból jól nyomon követhetően - 1936-ban egyre lendületesebben folyt tovább. „A budapesti tűzoltófőparancsnokság az Országos Légvédelmi Parancsnoksággal együttesen létrehozta az első rendszeres és komoly tanterv alapján előkészített polgári lég- és gázvédelmi tanfolyamot.”¹⁴ A kéthetes tanfolyamot Teasdale Ottó helyettes tűzoltó főparancsnok és vitéz Ruszkay Jenő ezredes, országos légvédelmi parancsnok üdvözölte. Az első tanfolyamokat továbbiak követték, amikre folyamatos toborzást tartottak a szaksajtó hasábjain keresztül is.

Amikor Kiss Lajos doktort 1936 novemberében kinevezték a főváros tűzoltóparancsnokává felszólították arra, „hogy az új főparancsnokra hárul az, hogy a tűzrendészet és a tűzoltóság korszerű fejlesztésén túlmenőleg különös figyelemmel legyen a

¹¹ 1936. évi X.t.c. a tűzrendészet fejlesztéséről –Tűzrendészeti Közlöny – 1938. január vitéz Roncsik Jenő dr.

¹² Tűzrendészeti Közlöny 1936. június – 8. ábra

¹³ Tűzrendészeti Közlöny 1936. június

¹⁴ Tűzrendészeti Közlöny - Polgári Lég-és Gázoltalom 1936. február 15.

légoltalmi szempontokra és saját hatáskörében is szorgalmazza ezek megindítását és megvalósítását”¹⁵.

A főparancsnok és tisztikara mindent meg is tett e cél érdekében. Dr. Némethy Károly székesfővárosi tanácsnok így ír a tűzoltóságról a *Tűzrendészeti Közlöny* hasábjain: *”...európai viszonylatban is mindenkor az elsők között állta meg a helyét. Meg van tehát a remény arra, hogy tűzoltóságunk a maga modern technikai felszerelésével és jó felkészültségével a reáharuló újabb feladatokat is megfelelően látja majd el.*”¹⁶ Munkájuk elégedettséget váltott ki a felsőbb vezetésben is. A *budapesti tűzoltók ünnepe* címmel jelent meg hosszú beszámoló a *Tűzrendészeti Közlöny*-ben ennek a tevékenységnek az elismeréséről, megbecsüléséről. 1937. október 24-én a tűzoltóknak *„díszes ünnepség keretében adta át Szendy Károly dr polgármester azokat a kitüntetések, amelyekkel a legfelsőbb hely is elismerte őket érdemes működésükért.*”¹⁷ A kormányzói és miniszteri kitüntetésben részesülők között ott volt Teasdale Ottó másodfőparancsnok, akit a kormányzó a magyar érdemrend lovagkeresztjével tüntetett ki. Kiss Lajos dr tűzoltófőparancsnok ünnepi beszédében hangsúlyozta, *„őt különösen ki kell emelni”* *„aki mint legelső, olyan időben hívta fel a hatóságok figyelmét a légoltalom megszervezésének fontosságára, amikor ezzel a nagy horderejű kérdéssel az országban hivatalosan még senki sem foglalkozott”*.

Az ő nevéhez fűződő érdem, hogy Kirchmann Árpád főfelügyelővel, Kéler Dénes felügyelővel és Kiss Ferenc dr csapatorvossal együtt a *Légoltalmi utasítás* szerint a *„tűzoltóságra háruló nemzetvédelmi feladatok elvégzését igen eredményesen készítette elő, hogy ha a törvényhatósági bizottság szükséges fedezetet rendelkezésre bocsátja, akkor rövid idő alatt mindazokat a gázmentesítő és tűzoltó segélyosztásokat fel tudjuk állítani, kiképezni, vezetni, amelyek”* a kárelhárításhoz okvetlenül szükségesek és a lakosság biztonságát nyújtják.¹⁸

Ehhez a nagyszabású feladathoz az anyagi fedezetet is biztosítani kellett. *„A főváros költségvetésében 1938-ban irányoztak elő először nagyobb összeget – a korábbi 30.000 pengővel szemben 250.000 pengőt – légoltalmi kiadásokra, de ez az összeg csak mintegy egytizede volt a valódi – 2,6 millió pengőre tervezett szükségletnek.*”¹⁹

Ugyanezen év december 5-én Horthy Miklós kormányzó jelenlétében ünnepélyes körülmények között megalakult a *Légoltalmi Liga*. Elnöke József főherceg tábornagy, aki a *MOTSZ* védnöke is volt. Az alelnök dr. vitéz Fábry Dániel ezredes országos légvédelmi parancsnok, főtitkára Teasdale Ottó másodfőparancsnok, igazgatója Petróczy István ezredes lett. József főherceg a *Riadó!* című lapban megjelent köszöntőjében hangsúlyozza a Liga sikeres működéséhez az egység és az összefogás fontosságát *„feladatát csak akkor teljesítheti maradéktalanul, ha benne egygyé forr társadalmi különbség nélkül a nemzet egyes tagja és mindenki erejéhez képest részt vesz.”*²⁰

A *Liga* – a *Légoltalmi Utasítás*nak megfelelően – társadalmi szervezetként volt hivatott ellátni a lakosság légoltalmi felkészítését. A *Légoltalmi Utasítás* megfogalmazza a széleskörű

¹⁵ Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998

¹⁶ Tűzrendészeti Közlöny - Polgári Lég-és Gázoltalom 1937. szeptember 15.

¹⁷ Tűzrendészeti Közlöny 1937. november – 9. ábra

¹⁸ Tűzrendészeti Közlöny 1937. november

¹⁹ Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998

²⁰ Riadó! 1938. január – 10. ábra

felvilágosítás szükségességét is, melynek megvalósítására – az iskolai oktatást kivéve – a társadalmi szervezetet a Légoltalmi Liga-t jelöli ki.²¹

A fővárosi megalakulást követően országszerte alakulnak a vidéki sejtek. A városokban, településeken megalakulnak a Liga helyi szervezetei. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár jegyzőkönyv²² tanúsága szerint Szolnokon 1938. június 29-én alakult meg a helyi csoport. A *Polgári Lég- és Gázvédelem* egy híradásból a pécsi események színességét láthatjuk: filmvetítéseket tartottak, légvédelmi irodalmi könyvheteket szerveztek; nemcsak a szakmai sajtóban, a napilapokban is légoltalommal kapcsolatos rovatok indultak; kiadványt készített a város és ingyenesen osztotta a lakosság körében, vetítőképes előadásokat szerveztek. A lakosság mintegy 10 %-a vett részt ezeken a rendezvényeken.

A Liga aktivitása tiszteletre méltó volt. Tevékenységét, feladatait propagálva rövid idő alatt országos hálózattá vált, elérte a társadalom egészét.²³ A *Légoltalmi kézikönyv* szerint Liga „a közigazgatási és légoltalmi hatóságok munkájába bekapcsolódva népszerűsíti a lakosság széles körében a légoltalom munkáját, majd felvilágosító és oktató munkával előkészíti azt a légo. szolgálatra.”²⁴ A Liga országos vezetősége az OLP irányítása alatt működött. Az 1935-ben megindult felvilágosító és tájékoztató munka 1936-37-től tovább szélesedett. Tevékenysége nyomán erőteljes és sokszínű – a mai kommunikációs munkát irigységre készítető – felkészítő munka bontakozott ki. „A céltudatos felkészítő és propaganda keretében sorozatosan jelentek meg a légoltalom összes területét átfogó szabályzatok, segédletek, szakkönyvek és propagandakiadványok”. Az iskolai légoltalmi oktatás 1936-tól vált általánossá, 1938-tól kötelezővé, elsősorban a középfokú tanintézetek számára, de a legelemibb ismeretek már az alsó fokú iskolákban folyó oktatásban is megjelentek. „Kiemelkedő fontosságú feladat volt az ifjúság honvédelmi, ezen belül légoltalmi felkészítése” – írja Dr. Pataky Iván a polgári védelem történetéről írt könyvében.²⁵ A cserkész szervezetekben és a leventemozgalomban aktív oktató-felkészítő tevékenység zajlott, a „Magyar Cserkész”-ben 1936-tól kezdve légoltalmi témájú írások jelentek meg. A témát felvezető vezércikkben Arady István a cserkészek nyelvén fogalmazza meg, hogy „miért vár hazánk tőlünk különleges szolgáltatásokat.”²⁶

A fennmaradt füzetek, könyvecskék, sajtóban megjelenő hírek, tájékoztató kiadványok²⁷ hosszú sorából jól láthatóan körvonalazódik, hogy a Liga az eszközök széles tárházát vonultatta fel. Sorra jelentek meg kiadványai: *légoltalmi oktató táblázatok*, *Légoltalmi kézikönyv*, *Légoltalmi emlékeztetők – a védekező lakosság számára*, *Légoltalmi zsebnaptár*, *A polgári lakosság védelme légítámadások ellen*. Országszerte légoltalmi gyakorlatokat szerveztek, kiállításokat rendeztek ebben a rendkívül aktív időszakban. A *Légoltalmi Ligának* 1937-ben stand²⁸ épült a Nemzetközi Vásáron, ahol a szervezetüket építették, felvilágosító munkát végeztek, kiadványokat osztottak.²⁹

²¹ Légoltalmi Utasítás 1936.

²² Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár dokumentuma – 11. ábra

²³ Légoltalmi Liga feladatai és szervezet – 12. ábra

²⁴ J. Ottó: Légoltalmi kézikönyv – 1937. 7. füzet

²⁵ Dr. Pataky Iván: A Magyar Polgári Védelem (légoltalom) története 1935-1992

²⁶ Lovas Gyula: Légoltalom vigyázz! Sopron... 2003.

²⁷ Tájékoztató anyagok – 13. ábra

²⁸ Riadó! 1937. – 14. ábra

²⁹ Riadó! 1937. – 15. ábra

1937. októberében megjelent a *Liga* folyóirata, a *Riadó!*.³⁰ Az első számban a miniszterelnök dr. Darányi Kálmán üdvözölte a *Légoltalmi Liga* létrejöttét és a *Riadó!* megjelenését, kifejtve reményét, hogy a *Ligához* minél többen csatlakoznak majd. Ugyanitt az országos légvédelmi parancsnok is a lakossághoz fordult és az önvédelem egységes megszervezését és a Liga támogatását kérte.

A *Riadó!* –val kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a mai – a médiumok tucatjaihoz szokott – olvasó számára is kiemelkedő folyóiratról beszélhetünk. Szerkesztői kiváló tartalmi felépítésű lapot állítottak össze. Csak néhány példa a rovatokból³¹: légoltalmi hírek, szervezeti kérdések, rendezvények, tanfolyamok, gyakorlatok, határon túli kitekintés a háborúra, külföldi folyóiratokban tallózás, történelmi visszatekintések, tudományos eredmények, szaklapok szemlézése, könyvajánló bibliográfia, szakértői válaszok, katonai meteorológia, légoltalmi rejtvények, pályázati felhívások, ifjúsági nevelés. Ez a széles skála életkor, nem, képzettség és társadalmi elhelyezkedés, érdeklődés szempontjából szinte minden réteget kielégít. Példát vehet róla számos mai szakmai folyóirat. A felelős szerkesztő az induláskor Nagyrévi-Neppel György dr. volt. A *Légoltalmi Közlemények* a *Riadó!* melléklete lett 1937-től, a Légoltalmi Liga Műszaki és Tudományos Szemléje-ként. Később, 1939 szeptemberétől önálló kiadványként jelent meg.

A tájékoztató anyagok mennyisége és sokfélesége arra enged következtetni, hogy jelentős anyagi források álltak rendelkezésre ehhez a feladathoz, így valósulhatott meg a lakosság teljes spektrumát elérő, sokrétű felvilágosító tevékenység, s azt követően a szervezett lakossági önvédelmi tevékenység. A Liga sokféle formában állította elő a szakemberek által írt felvilágosító-felkészítő anyagokat és széles körben terítette azokat. A befektetést, a jól szervezett, a lakosság egészét megcélzó propaganda munkát igazolta később a lakosság veszélyhelyzetekben tanúsított önvédelmi magatartása.

A légoltalom fénykora

A MOTSZ elnökségi ülése 1938. február 25-én tárgyalta a honvédelmi miniszter a légoltalom megszervezése tárgyában véleményezésre megküldött tervezetét. A *honvédelemről szóló 1939. II. t.c. (továbbiakban: honvédelmi törvény)* és annak *88.000/1939.HM sz. végrehajtási utasítása* újból szabályozta a légvédelmet és „*fokozottabb és felelősségteljesebb munkával terhelte meg a tűzoltóságokat.*” „*Az utasítás megszerkesztésében illetve annak a tűzoltó szolgálatra vonatkozó részének kimunkálásában a MOTSZ közreműködött.*”³² Párhuzamosan folyt tovább a légvédelem-légoltalom és tűzoltóság összefogásával megvalósuló szakmai tevékenység valamint a lakosságfelkészítési munka - egyre inkább a háborús felkészülés jegyében. A változatlan lendülettel folyó munka nyomán 1940. szeptemberében már „légoltalmi hadsereg”³³ felvonulásáról szólt a sajtó híradása.

A MOTSZ 1941-ben kiadta a tűzoltóságok számára készített, légoltalommal kapcsolatos tankönyvét. Az *Előszó*-ban Dr. vitéz Kiss Lajos ajánlja minden tűzoltó figyelmébe a könyvet: „*Ez a tankönyv felöleli mindazt, amit a légoltalomról és ezzel kapcsolatosan a kárelhárító*

³⁰ Riadó! 1937. október 1.szám – 16. ábra

³¹ Riadó! rovat címek – 17. ábra

³² Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998

³³ Riadó! 1940. szeptember – 18. ábra

*szolgálatnak légtalmai vonatkozásairól a magas kiképzési fokon álló magyar kárelhárító tűzoltónak tudnia kell. "Amikor ezt a tankönyvet útjára bocsájtom, felhívom minden magyar tűzoltó figyelmét arra, hogy haladni, a szaktudást bővíteni, tökéletesíteni és csiszolni csak folytonos, szakadatlan képzéssel lehet."*³⁴

A szakirodalomra épülő kiképző tanfolyamok az Országos Légtalmai Intézetben (továbbiakban: OLI) folytak. Az órarendből láthatóan³⁵ a képzés a légtalmai ismeretek valamennyi ágát felölelte, elméleti és gyakorlati oktatást is tartalmazott.

A lakossági felkészítés terén a légtalmai egyes részfeladataival kapcsolatban tájékoztató jellegű írások tucatjai jelentek meg a Riadó! számaiban (pl. templomok légtalmai, műemlékek légtalmai, iskolák légtalmai, a falu légtalmai, stb.) Az önvédelem érdekében a követendő magatartási példákat mutatták be a kisméretű vékony kiadványok: légtalmai jó tanács szülőknél, vagyonmentés tűzből, oltóvíz tárolása, életmentés tűzből, milyen ruhát vegyek fel, gázálc használata, gyújtóbombák oltása, stb. A tanultak gyakorlására és bemutatására gyakorlatok tucatjait szervezték: tűzoltóközgyűlés légtalmai gyakorlattal, cserkészek légtalmai gyakorlata, női légtalmai tűzoltó gyakorlat.

A légtalmai munkában résztvevők körét folyamatosan bővítették. A nők bevonására, szerepének meghatározására utaló híradások száma is jelentős.³⁶ Az ifjúság körében végzett tájékoztató munka egyik legfontosabb területe volt a propaganda munkának. Az iskolai oktatáson kívül a cserkész - és a leventemozgalom vált a legtevékenyebbé. Számos visszaemlékezés olvasható arról, hogy a cserkészek valóban felnőttekkel egyenrangú módon látták el feladataikat, elsősorban megfigyelői posztokon.³⁷

A tájékoztatáshoz kapcsolódó ötletek száma végtelen. Mosolyt fakaszt, amikor a légtalmai bábjátékra kiírt pályázatot³⁸, majd a nyertes pályaművet olvassa az ember a *Riadó!*-ban. De oktatófilmre, légtalmai jelvényre, légtalmai szolgálatosok elnevezésére is írtak ki pályázatot. (Bár ez utóbbinál a kiírt pályázat „a várt eredményt nem hozta meg”.)

A kultúra területére is belopódzott a légtalmai, mint téma. A légtalmai munkát ábrázoló, sokszor heroikus küzdelmet bemutató plakátok, grafikák, festmények készülnek. Kiállítások nyíltak, megszaporodik a légvédelmet témául választó művészek száma.³⁹

Légi háború idején

*„Az 1940-es évek elejétől megnövekszik a légtalmai tevékenységben résztvevők száma, további légtalmai szakaszokat szerveztek. A kiképzést és a nyilvántartást a tűzoltófőparancsnokság végezte. A Légtalmai Liga által szervezett házparancsnoki kiképzés is a tűzoltó tisztekre hárult. Ők vizsgálták felül az óvóhelyeket is.”*⁴⁰ A tűzoltóságokon a felszerelések és a szerek vonatkozásában az országos tűzrendészeti felügyelő 1943-ban felmérte a

³⁴ Kárelhárító oktatás a tűzoltóság számára – Légtalmai -1941.

³⁵ OLI órarendje – 19. ábra

³⁶ Riadó! 1940 -20. ábra

³⁷ Lovas Gyula: Légtalmai vigyázz! Sopron... 2003.

³⁸ Riadó! 1943. – 21. ábra

³⁹ Istókovits István –Önarckép; A Franklin nyomda oltása– 22. ábra

⁴⁰ Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998

szükségletet és nagyszámú eszközbeszerzésre tett javaslatot a belügyminiszternél. Ennek eredményeként 1943 nyaráig sikerült a szerállomány számot növelni.

1944 áprilisától a fővárost és a vidéket ért légitámadások felgyorsították az eseményeket.⁴¹ A tartós légoltalmi szolgálatra behívottak április 17-én voltak kötelesek jelentkezni a tűzoltó alosztály parancsnokságokon. A „K” szakszolgálat feladata volt a tűzoltás, a műszaki mentés, a gázmentesítés. Kéthetes intenzív képzésük után május 1-től ők látták el Budapest légoltalmát *„mégpedig olyan jól, hogy az ostrom előtt alig égett ki lakóház.”*⁴²

1944. október 15-én dr. vitéz Kiss Lajos országos tűzrendészeti felügyelőt és tűzoltó-főparancsnokot fegyverrel eltávolították tisztéből. Helyébe budapesti tűzoltó-főparancsnoknak dr. Benedek Mihályt nevezték ki. Vezetése alatt történt meg a fővárosi tűzoltóság nyugatra telepítése. A tűzoltóság és a tűzoltószeresek fokozatos nyugatra menekítése a nyilas kormány honvédelmi miniszterének rendelete alapján indult el. A rendelet értelmében az összes tűzoltószeresek vontatóikkal, valamint a tűzoltó tartalék anyag és a mozgó javítóműhely felszerelése elszállításra került. Kivételt képeztek a létrakocsik, a kézi vontatású szerek, a 800 perc/liternél kisebb teljesítményű motorfecskeendők, valamint a lófogatú, nem korszerű tűzoltószeresek. Rendelkezett továbbá arról, hogy a műszaki mentőszolgálat, az egészségügyi, gázfelderítő és gázmentesítő szolgálat egyéb gépkocsi anyag, személyi felszerelés, ruházat, bakancsok és csizmák, a megelőző szolgálat és vezetés szakanyaga elszállításra kerüljön, sőt a teljes üzemanyagkészlet elszállítását is elrendelte. Előírta, hogy a hivatásos tűzoltókból és az erre önként jelentkező légoltalmi szolgálatosokból legalább annyi személy köteles eltávozni, amennyi a tűzoltószeresek mozgatásához és kezeléséhez elegendő.

Budapest tűzoltószer állományának 85%-át 1944. december 7-től nyugatra vitték. *„A kitelepített tűzoltók és szereik a Dunántúlon zsúfolódtak össze és a budapestiekkel együtt a front közeledtére elhagyták az országot”*. Az itthon maradt hivatásos tűzoltók és légoltalmi szolgálatosok minden esetben életük kockáztatásával igyekeztek szolgálati kötelességüknek eleget tenni. Ez sajnos a tűzoltószeresek hiánya és hiányosságai, másrészt az 1944. december 24-én Budapest körülvételével megindult ostrom során kifejtett fokozódó repülőtámadások és tűzérési tevékenység miatt lehetetlen feladatnak bizonyult.

Háborús áldozatok

Á II. világháború súlyos emberi és anyagi veszteségekkel járt nemcsak a tűzoltóságra, de a légoltalomra nézve is. *„Az 1944-ben eredményesen működő légoltalom teljesen széthullott, felszerelése tönkrement, kádereinek nagy része elhagyta az országot...műszaki létesítményei pedig részben elpusztultak, részben teljesen leromlottak.”*⁴³

Ez idő alatt szolgálat közben életét áldozta 16 hivatásos és 45 légós tűzoltó, megsebesült 23 hivatásos és 35 légós tűzoltó. Az emberveszteség listáján szerepel még az is, hogy 131 hivatásos és 436 légós tűzoltó esett orosz fogságba. 1944. szeptember 18-án 2 db 250 kg-os bomba találta el a Kun utcai laktanyát. Az egyik a szertár fölötti részt, a másik a parancsnoki irodát és a múzeumot semmisítette meg. Októberben több belövés és újabb bombatámadás is érte az épületet, akkor a ruharaktár, a fotó- és a vegyi labor semmisült meg. A tűzoltóság épületeinek és

⁴¹ Légitámadások - 23. ábra

⁴² Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998

⁴³ Dr. Pataky Iván: A Magyar Polgári Védelem (légoltalom) története 1935-1992

mintegy 100 millió forint értékű szereinek és felszereléseinek 80 %-a elveszett, illetve elpusztult.⁴⁴

A légoltalmi szolgálat 1945. április 15-ig tartott, de a tűzoltó tűzszerészek tovább folytatták munkájukat. 1944. június 21-től 1946. október 1-ig 130 ezer különböző robbanótestet hatástalanítottak.⁴⁵ 1946 augusztusában adták hírül a lapok, hogy a fővárosi tűzoltóság tűzszerészei a százezredik fel nem robbant bombát ártalmatlanították.⁴⁶

1945 után a tűzoltóságok saját szervezetüket és műszaki bázisukat próbálták újjáépíteni. Az új életet – a főváros tűzvédelmének biztosítására megmaradt – 3 gépjárműfecskendővel, 1 tolólétrával és 13 darab 800-as kismotorfecskendővel kezdték meg a fővárosi hivatásos tűzoltók. Solti László nyugalmazott tűzoltó őrnagy 1965-ben így emlékezett vissza a kezdetre: „1945 első hónapjaiban nehéz időket éltünk át. Csaknem minden felszerelésünket Nyugatra hurcolták. A laktanyában a legmostohább körülmények között tengődtünk, gyakran négy-öt kilométerre kötelek segítségével vontattuk a targoncákat, száználmas alakulatunk a kőtorlaszok és egyéb akadályok között fáradtan érkezett meg.”

Ébredés – újrakezdés

A légoltalomban 1949 őszétől megindul az újjászervezés. A mintaként szolgáló szovjet légoltalom nyomán, a Minisztertanács a szervezet irányítását a belügyminiszterhez rendelte. Előkészítő csoport, majd Légoltalmi Főosztály alakult, amely rendelkezett Propaganda csoporttal is. Mivel ebben az időszakban a hangsúly a légoltalom megszervezésére vonatkozó javaslatok, felszerelésre, költségekre vonatkozó tervek elkészítése volt, a tájékoztató munka a háttérbe szorult.

A légoltalom újra szervezése során a parancsnokságok, törzsek működéséhez szükséges hivatásos állomány feltöltéséhez sokan a Belügyminisztérium állományából, legnagyobb részt a tűzoltóságtól kerültek ki. Így a szakma továbbra is jelen volt a megújuló légoltalom szervezetében. 1951-ben kezdte meg működését a Központi Légoltalmi Iskola. „A kiképzési programok összeállításához sok segítséget nyújtott a BM Tűzoltóság.”⁴⁷

1955-ben a Honvédelmi Tanács rendelete szerint „A kormány kötelezi a BM-t a légoltalom és a lakosság TÖPFE elleni védelemre való felkészítés meggyorsítására.”⁴⁸ A hidegháborús törekvések nyomán előtérbe került az atom-és tömegfegyverek elleni védekezés. Ez újból lendületet vitt a felkészítési, a tájékoztatási tevékenységbe. Az 1955-ben létrejövő ÁBV Bizottság feladatai között szerepelt a lakosság tájékoztatási irányelvek és adatok kidolgozása. 1953-tól több oktató falitábla és ábrafilm is segítette a kiképzésben részesülők felkészítését, 1956-ban elkészült az első oktatófilm is. „A polgári lakosság tájékoztatására „napvilágot láttak az első cikkeket a „légő”-ről a magyar sajtóban, és városainkban megszervezték az első kiállításokat.”⁴⁹

⁴⁴ Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998

⁴⁵ Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998

⁴⁶ Tűzszerész; Kézzel vontatott tűzoltószer; - 24. ábra

⁴⁷ dr. Pataky Iván-Pintér János-Kókay György: A magyar polgári védelem története 1949-1980

⁴⁸ 48/29/1955 HT. sz. rendelet

⁴⁹ Dr. Pataky Iván: A Magyar Polgári Védelem (légoltalom) története 1935-1992

1956-ban a légoltalom a tényleges harcokban nem vett részt, alapfeladatait hajtotta végre.⁵⁰ A budapesti tűzoltóság számára az októberi és novemberi nagyméretű tüzek megfékezése az állománytól kemény helyállást követelt. November 10-ig közel 250 vonulásuk volt. Nappalokon és éjjeleken át – sokszor a legnagyobb fegyveres harcok közepette – vonultak és mentették az életet és javakat. Nem túlzás azt állítani, hogy a felszabadulás óta nem volt olyan nehéz helyzetben a fővárosi tűzoltóság mint 1956-ban, a szabadságharc idején. Hivatása teljesítése közben hat fővárosi tűzoltó áldozta életét.

A szétzilálódott légoltalmi szervezet újjászervezése 1957-ben indulhatott meg, korszerűsítésére 1958-tól került sor.

1959-től a nukleáris fegyverek elleni védekezés igénye megkívánta a széles körű felvilágosítást. Az általános légoltalmi ismeretek oktatásához 1961-ben készült tansegédlet „a korszerű támadóeszközökkel foglalkozik; az atomfegyverekkel, a vegyi, a radioaktív és a biológiai harcanyagokkal, azok hatásaival, valamint a védekezés eszközeivel és módjaival az önszegélynyújtás és az együttműködés feladataival”. Megszületett a *Légoltalmi Szemle és a Magyar Légoltalom*.

Polgári védelem születik

1962-ben a belügyi tárcától a honvédelmi miniszterhez került a légoltalom feladata. Újból szervezeti átépítés kezdődött, a bekövetkező változásokat 1964-ben az Elnöki Tanács törvényerejű rendelete helyezte jogi alapra, mely „Az új tevékenység célját és jellegét teljesen kifejező Polgári Védelem nevet és fogalmat” írta elő. Az 1960. évi IV. tv. a honvédelemről megfelelő alapot teremtett a polgári védelem feladatainak ismételt szabályozására. 1964-től megjelent a *Polgári Védelem* című lap is, amely a lakosság és a szakemberek részére nyújtott információkat a területi védelem megvalósításáról és a polgári védelem rendszerének kialakításáról. 1972-ben ismét új kézbe került a polgári védelem, a Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnoksága vette át szervezetét.

1971-ben jelent meg a PVOP 21/1970. (HK 3.) számú *Utasítása a lakosság polgári védelmi kiképzéséről* és annak 5/1971. sz. *Végrehajtási Utasítása*, amely „kötelező jelleggel, szélesebb körben, új tartalommal és magasabb színvonalon” történő kiképzést szabott meg. Új szabályzatok, tankönyvek, segédletek jelentek meg. Az új technika, a televízió adta lehetőségek kihasználása megsokszorozódott. A televízióban vetítették a „Nyugalmunk érdekében” című több mint 50 adást megért sorozatot, tematikus adások foglalkoztak a polgári védelem témával, többek között a tűzoltással is. A mozikban 10-12 perces propaganda filmeket vetítettek. 1985-re oktatófilmek, propagandafilmek, kisjátékfilm és dokumentumfilmek álltak a felkészítő munka rendelkezésére.⁵¹ Vándorkiállítások járták az országot, 43 tablóból álló vándorkiállítás anyaggal.⁵²

1990-ben a Minisztertanács 3344/1989. sz. határozatában úgy rendelkezett, hogy a polgári védelem irányítását a belügyminiszter lássa el. 1993-ban létrejött a Tűz-és Polgári Védelmi

⁵⁰ Tűzoltók a harcok alatt – 25- 26. ábra

⁵¹ Filmek listája – 27. ábra

⁵² Zentai Ferenc: A polgári védelmi propagandamunka módszertana 1985.

Parancsnokság, amely 1996-ig működött összevontan, ekkor különvált a Tűzoltóság Országos Parancsnoksága és a Polgári Védelem Országos Parancsnoksága.

XXI. század

Az 1999. évi LXXIV. tv. a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről 2000. január 01.-től új alapokra helyezte a katasztrófák elleni védekezés irányításának, szervezetének rendszerét. A katasztrófavédelem feladatainak egységes meghatározásával a korábbi állami tűzoltósági és polgári védelmi feladatok integrációja révén, minőségében is megújult szervezet jött létre, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság⁵³ (továbbiakban: OKF). A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet átvette a jogelőd állami tűzoltóság megelőzési, lakosság tájékoztatási, illetve polgári védelem felkészítési rendszerét. A kétféle rendszer és szemlélet ötvözésével, továbbfejlesztésével az OKF kidolgozta a lakosság felkészítés, tájékoztatás új alapjait, kidolgozott egy Lakosságfelkészítési Konceptiót, meghatározta a felkészítés főbb irányait.

Létrehozta a lakosságfelkészítő mentorok hálózatát, eredményes együttműködést alakított ki a szakmai szövetségekkel, a felkészítés feladatainak szolgáltatás jellegű végzésére, amely nélkülözhetetlenné vált az önkéntes lakosságfelkészítői rendszer megvalósításában, a Veszélyhelyzeti Lakossági Ügyfélszolgálati Információs Központok létrehozásában.

Az évtized közepén a társadalmi és jogi környezeti, a szervezeti változások, az anyagi-technikai-személyi feltételek, a nemzetközi események, elvárások – a lakosságfelkészítés addigi rendszerének ártértékelését tették szükségessé. A hatályos jogi környezet, valamint a feladatok megváltozott súlypontjai, a korszerűsített módszerek és a felhalmozódott tapasztalatok figyelembe vételével 2006-tól indult a „Készülj fel!” komplex lakosságfelkészítési program. Az OKF egyik kiemelt stratégiai irányává vált a lakossági önvédelmi kultúra fejlesztése - különös tekintettel a közigazgatás és közoktatás szereplőire.

Az OKF stabil felkészítési rendszert alakított ki a védelmi bizottságok elnökei, a polgármesterek, a területi államigazgatási feladatokat ellátó szervek vezetői, a jegyzők körére. A végrehajtás fő színterét a megyei igazgatóságok és a helyi szervek jelentik. A jogszabályi felhatalmazás alapján az OKF által kiadott *Ajánlás* képzési tematikáját az eltelt években folyamatosan aktualizálta, tartalmi és formai változtatásokkal minden évben felülvizsgálta. A felkészítés segédanyaga felkerült az OKF lakosságfelkészítési honlapjára, a felkészülés, tájékozódás céljából.⁵⁴ Az *Ajánlás* korszerűsített, átdolgozott változatára alapítva az OKF megindította a Védelmi Bizottságok Elnökei és polgármesterek katasztrófavédelmi irányítási vezetési program összeállítását, amelyet minősített tanfolyam keretében tervez megvalósítani.

2003. októbere óta évente kétszer kerül megrendezésre az akkreditált katasztrófavédelmi pedagógus továbbképzés. A tanfolyam 40 órás tananyaga tartalmaz katasztrófa-, tűz- és polgári védelmi, elsősegély-nyújtási, pánik elkerülési/kezelési, valamint oktatás-módszertani elméleti és

⁵³ OKF logo és szlogen – 28. ábra

⁵⁴ OKF lakosságfelkészítési honlap – 29. ábra

gyakorlati ismereteket. 2003-2009. között a tanfolyamot 563 fő végezte el. A megújított tanfolyam keretében az OKF egyéb szakterületeket, szervezeteket is bevont a pedagógus-továbbképzésbe: Oktatási és Kulturális Minisztérium, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Nemzeti Fogysztóvédelmi Hatóság, Rendőrség, Honvédelmi Minisztérium, ÁNTSZ, E-ON Hungaria. A továbbképzésekkel kapcsolatos valamennyi információ megtalálható a lakosságfelkészítési honlapon.

A veszélyhelyzeti ismereteket feldolgozó általános iskolai foglalkozások célirányos, szakszerű megtartásának segítésére - jogszabályi felhatalmazás alapján - a Nemzeti Alaptantervhez, illetve a Nyíregyházi kerettantervhez kapcsolódva központi Ajánlás készült a helyi pedagógiai programokhoz. A nevelő-oktató munkát segítő legújabb, „112 fontos tudnivaló veszélyhelyzetekben” című kiadvány 2008 őszén jelent meg. A füzet letölthető a lakosságfelkészítési honlapról.

Az általános és középiskolák, szövetségek, szervezetek, egyesületek, baráti körök 10-19 éves tagjainak 2000 óta évente kerül meghirdetésre az országos Katasztrófavédelmi Ifjúsági Versenyt (továbbiakban: KIV).⁵⁵ A KIV gyökere még a katasztrófavédelem 2000. évi megalakulása előtti elődszervezetek – tűzoltóság és polgári védelem – ifjúságnevelési munkájáig nyúlik vissza, amelyet az oktatási tárca évről évre támogatott.

A mai napig a szakmai versenyeztetés közkedvelt és mindenkor előnyben részesített formája a felkészítési, tájékoztatási, nevelő-oktató munkának, hiszen a legerősebb motivációs bázisra építhető. 2004-ben szükségessé vált a verseny megújítása. A főbb tartalmi elemek megmaradtak, de kibővültek korszerű, a gyerekek életkori sajátosságainak megfelelő témakörökkel, gyakorlatokkal. 2007-ben a „Készülj fel!” verseny a feladatok jellegének megújítását és a résztvevők körének kibővítését is jelentette. A jövőre vonatkozóan új programként kezdeményezi az OKF az Európai Unió Biztonsági Olimpia megteremtését.

2006. novemberétől érhető el az OKF honlapjáról nyíló új szerkezetű és arculatú „Készülj fel!” lakosságfelkészítési honlap, ami a www.lakosság.katved.hu címen is megnyitható. A honlap központi részét az általános veszélyhelyzeti tudnivalók töltik ki, e mellett letölthetőek mind a közigazgatási vezetők katasztrófavédelmi felkészítését segítő, mind a közoktatási szereplők részére készült anyagok. Folyamatos fejlesztés alatt állnak a fiataloknak szánt oldalakat is. A honlap megindításával, annak folyamatos fejlesztésével létre jött egy interaktív, szolgáltató jellegű tájékoztatási felület. A lakossággal történő kommunikáció biztosítására az OKF létrehozott egy központi e-mail címet, a lakosság@katved.hu-t.

A felkészítési munkáról szólva napjainkban nem hagyható figyelmen kívül a szakmai szövetségek felkészítő munkája. Az OKF lakosságfelkészítő feladatainak ellátása során partnerre talált az MPV SZ tagjaiban. Együttműködési megállapodás keretében tovább folytatják tevékenységünket a lakosságfelkészítés területén is, hiszen a cél közös - a lakosság közvetlen megszólítása, tájékoztatása, felkészítése - életének és javainak védelme érdekében - a megelőzés összes módszerével és eszközrendszerével.

* * *

⁵⁵ KIV – 30. ábra

Záró gondolatok

A korabeli szakmai és egyéb médiumok kimeríthetetlen tárházát adják a korszakot meghatározó események és az azokhoz kapcsolódó tevékenységek bemutatásának. Így van ez a légoltalom esetében is. Mivel az intézményesített légoltalmi tevékenység nagymértékben számított és épített a lakosság önvédelmi magatartására, a tájékoztatás és felkészítés alapvető volt. Az újságok hasábjain visszaköszönt a légoltalom érdekében tett intézkedések sora. A büntetethetőséget magában hordozó, kötelezettségként megjelenő előírások, az élet- és lakóterek, ingóságok megóvásának módjai, az élet védelme érdekében követendő magatartásformák, a hatóságok és a védekezésben szerepet játszó szervezetek elkötelezett áldozatvállalása. Ezek a cikkek nem tekinthetők tudományos munkának, de mindenképpen áttekintést nyújtanak a légoltalomról. Számos következtetés levonására adnak alkalmat és az írások nyomán elindulva új kutatási témák kínálkoznak.

A légoltalom korszakának tanulmányozására buzdítom a múlt értékeinek megőrzésének igényével élő, kereső és felfedezni vágyó fiatalokat is; a védekező technikák, a harcászat iránt érdeklődőket, a tűzoltás elkötelezettjeit, az ember viselkedésmódját, az oktatás-nevelés módszereit és hatásait tanulmányozókat ugyanúgy, mint a kommunikáció fejlődésének nyomkövetőit.

Az előző oldalakon részletezett, a légoltalmi munka lakosságfelkészítési vonatkozásait bemutató anyagból kiolvashatóan az önös érdeket háttérbe szorító, közös cél vezérelte összefogás példája ez a korszak. Elkötelezettség, bajtársiasság, összefogás, emberség, tisztelet, megbecsülés. Ezek az erkölcsi értékek jutottak eszembe az egyes írásokat olvasva. Az különféle „fegyvernemek” egymás segítő, „egymás alá dolgozó” ténykedése azt sugallja, hogy megbecsülték, tisztelték és elismerték a másik hozzáértését. Dicsérték társaik kiválóságait és osztoztak örömeikben, hiszen minden elismerés saját tevékenységük sikere is volt egyúttal. Az egyes szervek közötti összefogás példa értékű a mai ember számára. Tanulságos lenne annak feltérképezése, hogyan dolgozott együtt a tűzoltóság és a Vöröskereszt, vagy a Légoltalmi Liga és a hatóságok.

Az egyes szakágak az általános tanulmányozás során nem kapnak kellő hangsúlyt. Így van ez a meghatározó szakmákkal is. A tűzszerészek még jóval a háború befejezése után is folytatták életveszélyes munkájukat. Sok esetben heroikus küzdelem húzódik meg egy-egy sor mögött. „1946 augusztusában ártalmatlanították a százezredik bombát.” És az azt megelőző kilencvenkilencezer kilencszázkilencvenkilenc bomba hatástalanításáig milyen úton jutott el a tűzszerész szakág?

A tűzoltó szakmán belül kialakult egy új réteg a légoltalmi tűzoltó. Tevékenységük jelentőségére korábban már hivatkoztam. A terület önmagában is méltó a feltárássra, ugyanúgy, mint a tűzoltók és a tűzoltóság kitelepítése 1944-ben.

*F*igyelemre méltó volt az ifjúság bevonása a védekezésbe. A cserkészek, a leventék részvétele valódi tevékenységet takart, amely feltehetően komoly jellem- és életút formáló befolyással bírt a fiatalokra. Ez a kutatás átvezethet a képzés, nevelés, oktatás, vagy a pszichológia szakterületére.

*N*apjainkban felértékelődik a védekezés és azon belül a megelőzés szerepe. A legmegfelelőbb módszerek kiválasztásában segítségünkre lehet a múlt mintáinak tanulmányozása. Habár a technika túlhaladta a légoltalom legaktívabb időszakának, a II.

világháború eszközeinek, módszereinek fejlettségét, azonban a technikát működtető emberi hozzáállás és az általa szervezett rendszerek működtetése napjainkban is mutathat követésre méltó példát. Napjainkban felértékelődik az ember szerepe, mivel a rosszul kezelt technika háborús fenyegetettség nélkül is katasztrófhelyzeteket idézhet elő. Ezek a helyzetek pedig a technika fejlettsége miatt nagyobb pusztító hatást produkálhatnak, amit az emberi tényező, a hozzá állás – a légoltalomban látott összefogás és együttműködés - módosíthat. A légoltalmi munka - ez a kevés figyelmet kapott tevékenység - érdemes a tanulmányozásra. Olyan kor tapasztalatait adják kezünkbe, amikor a háború sötét időszaka felerősítette az életösztönt, amikor minden erőt be kellett vetni. Ezek a tapasztalatok hozzásegíthetnek bennünket nemcsak a múlt feltárásához, de a leszűrt tanulságok révén a jelen és a jövő világának tudatos formálásához is.

* * *

A kutatáshoz és a publikáció elkészítéséhez nyújtott segítségért köszönet illeti meg a

Tűzoltó Múzeum
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár
Hadtörténelmi Levéltár

vezetőit és munkatársait

1. sz. Melléklet

Forrásanyagok

1. Minárovics János: A tűzoltóság második világháborús feladatai és veszteségei -1998.

2. Dr. Pataky Iván: A Magyar Polgári Védelem (légtalomszolgálat) története 1935-1992 - PVOP
3. Dr. Pataky Iván-Pintér János-Kókay György: A magyar polgári védelem története 1949-1980
4. Zentai Ferenc: A polgári védelmi propagandamunka módszertana – PVOP 1985.
5. 1935. évi XII.t.c. a légtalomszolgálatról
6. 17-176.§ 1936. HH. sz. rendelettel kiadott „Légtalomszolgálati utasítás”
7. Papp Ferenc: Rendelet (Kodex) tervezet – 1935.
8. 1936. évi X.t.c. a tűzrendészet fejlesztéséről
9. 180.000/1936 BM.sz. rendelet
10. Papp J. Ottó: Légtalomszolgálati kézikönyv – 1937. 7. füzet
11. Tűzrendészeti Közlöny 1935-
12. Tűzrendészeti Közlöny - Polgári Lég-és Gázoltalom -1935-1944
13. vitéz Roncsik Jenő dr.: 1936. évi X.t.c. a tűzrendészet fejlesztéséről
14. 1939. II.t.c. sz. honvédelmi törvény
15. 88.000/1939. HM sz. végrehajtási utasítás
16. Riadó! 1937-1940
17. Légtalomszolgálati Közlemények 1937-
18. Légtalomszolgálati emlékeztetők – a védekező lakosság számára
19. Légtalomszolgálati ismeretek a fiú és leánygimnáziumok számára
20. Légtalomszolgálati oktató táblázatok
21. Légtalomszolgálati zsebnaptár - 1941
22. Kárelhárító oktatás a tűzoltóság számára – Légtalomszolgálat -1941.
23. Horler Ferenc: A polgári lakosság önvédelme légitámadások ellen
24. 48/29/1955 HT. sz. rendelete
25. Általános légtalomszolgálati ismeretek BM LOTP 1961.
26. Tansegédlet Ifjú Gárda szakalegységek képzéséhez – 1983.
27. PVOP 21/1970. (HK 3.) sz. Utasítása
28. PVOTP /1971. sz. Végrehajtási utasítása a lakosság polgári védelmi kiképzéséről – 1971.
29. Dr. Sztanek Endre: Magyar Légtalomszolgálat 1935 - Országos Katasztrófavédelem 2005
A Fővárosi Polgári Védelmi és Katasztrófavédelmi Szövetség kiadványa
30. filmhíradó részlet – 1937. december – Tűzoltó Múzeum
31. fotókópiák - Tűzoltó Múzeum
32. fotókópiák - OKF
33. fotókópiák - Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár
34. digitalizált írásos dokumentumok - Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár
35. digitalizált plakátok - Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár
36. Lovas Gyula: Légtalomszolgálat vigyázz! Sopron...- 2003

2. sz. Melléklet

A hivatkozott ábrák listája

1. ábra Légtalomszolgálati gyakorlat 1937. dec. 15.

- (TK⁵⁶/ Polgári Lég- és Gázvédelem 1. oldal - Tűzoltó Múzeum)
2. ábra Légmentelmi gyakorlat 1937. dec. 15.
- (TK/ Polgári Lég- és Gázvédelem 2. oldal - Tűzoltó Múzeum)
3. ábra A Légmentelmi Liga szükségessége
(TK/PLG⁵⁷ 1937.jún.-júl. – Tűzoltó Múzeum)
4. ábra Honi légvédelem (oktatótábla)
(Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)
5. ábra TK/PLG első száma 1935.jún. 15. – Tűzoltó Múzeum
6. ábra A tűzoltóság szerepe a légvédelemben
(TK/PLG 1935. dec. 15. – Tűzoltó Múzeum)
7. ábra Légvédelmi propaganda és oktatás
(TK/PLG 1935. júl. – Tűzoltó Múzeum)
8. ábra Az MOTSZ 1935. évi jelentése
(TK 1936.jún. – Tűzoltó Múzeum)
9. ábra A budapesti tűzoltók ünnepe + magyar érdemrend lovagkeresztje
(TK/PLG 1937. nov. – Tűzoltó Múzeum)
10. ábra LL megalakulása (Riadó!/1938.jan. – Tűzoltó Múzeum)
+ toborzó plakát (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)
11. ábra Jegyzőkönyv a szolnoki LL csoport megalakulásáról
(Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)
12. ábra A LL feladatai + a LL szervezeti felépítése
(Riadó! 1938. – Tűzoltó Múzeum)
13. ábra Légmentelmi Kézikönyv (1936)
+Kárelhárítás Tűzoltóknak + Polgári lakosság védelme légitámadás ellen
(1938) + Légmentelmi emlékeztetők (Tűzoltó Múzeum)
14. ábra LL a Nemzetközi vásáron (Riadó! 1940. – Tűzoltó Múzeum)
15. ábra A lakóház légmentelma + Gázvédelem oktatótábla (Tűzoltó Múzeum)
16. ábra LL köszöntő + Riadó 1. szám borítója 1937. okt. (Tűzoltó Múzeum)
17. ábra Riadó rovatai 1937. (Tűzoltó Múzeum)
18. ábra Felvonult a légmentelmi hadsereg (Riadó!(1939. – Tűzoltó Múzeum)
19. ábra Országos Légmentelmi Intézet órarendje
(Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)
20. ábra Megjelent tájékoztató cikkek (Riadó! 1938. – Tűzoltó Múzeum)
21. ábra Pályázati kiírások (Riadó! 1938. – Tűzoltó Múzeum)
22. ábra Istókovits Kálmán festmények: Önarckép + A Franklin nyomda
égése (Tűzoltó Múzeum)
23. ábra Szolnoki vasútállomás bombázása (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei
Levéltár)
+ Kun utcai tűzoltó laktanya bombatalálata (Tűzoltó Múzeum)
24. ábra Preszly Béla tűzszerész + Kézzel vontatott tűzoltószer a háború után
(Tűzoltó Múzeum)
25. ábra 1956 - Sérült tűzoltószer (Tűzoltó Múzeum)
26. ábra Gyermek mentése a Bólyai kórházból + tűzoltók oltás közben – London
News címlap (Tűzoltó Múzeum)
27. ábra Propaganda filmek listája
(Zentai Ferenc: A polgári védelmi propagandamunka módszertana)
+ Propaganda filmek készítése (Magyar Légmentalom –Tűzoltó Múzeum)
28. ábra OKF logó + szlogen

⁵⁶ TK rövidítés - Tűzrendészeti Közlöny

⁵⁷ PLG rövidítés - Polgári Lég- és Gázvédelem

29. ábra
30. ábra

OKF lakosságfelkészítési honlap + OKF kiadványok
Katasztrófavédelmi Ifjúsági Verseny (SMKVI)

Hivatkozott dokumentumok



1. ábra Légoltalmi gyakorlat 1937. dec. 9.

(Forrás: TK/ PLG 1937. dec.15. 1. oldal - Tűzoltó Múzeum)



2. ábra Légoltalmi gyakorlat 1937. dec. 9.

(Forrás: TK/ PLG 1937. dec.15. 2. oldal - Tűzoltó Múzeum)



3. ábra A Légtalmi Liga szükségessége

(Forrás: TK/ PLG 1937.jún.-júl. – Tűzoltó Múzeum)



4. ábra Honi légvédelem (oktatótábla)

(Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)



5. ábra Polgári Lég- és Gázvédelem első száma

(Forrás: TK/ PLG 1935.jún. 15. – Tűzoltó Múzeum)



6. ábra A tűzoltóság szerepe a légvédelemben

(Forrás: TK/PLG 1935. dec. 15. – Tűzoltó Múzeum)



7. ábra Légvédelmi propaganda és oktatás

(Forrás: TK/PLG 1935. júl. – Tűzoltó Múzeum)



8. ábra A MOTSZ 1935. évi jelentése

(Forrás: TK 1936.jún. – Tűzoltó Múzeum)



9. ábra
A budapesti tűzoltók ünnepe
A magyar érdemrend lovagkeresztje

(Forrás: TK/PLG 1937. nov. – Tűzoltó Múzeum)



10/a. ábra Légoltalmi Liga megalakulása

(Forrás: Riadó!/1938.jan. – Tűzoltó Múzeum)



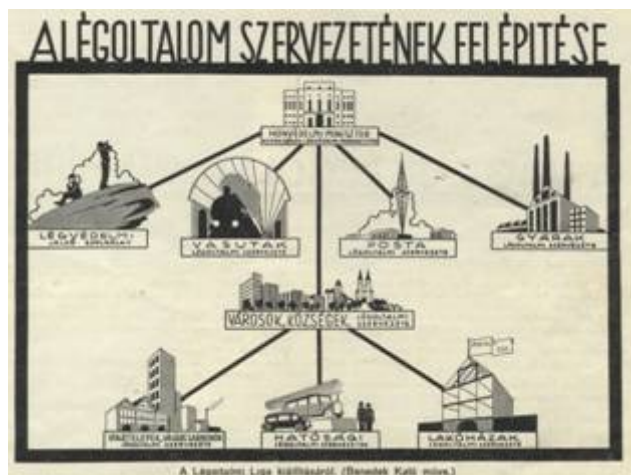
10/b. ábra LL toborzó plakát

(Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)



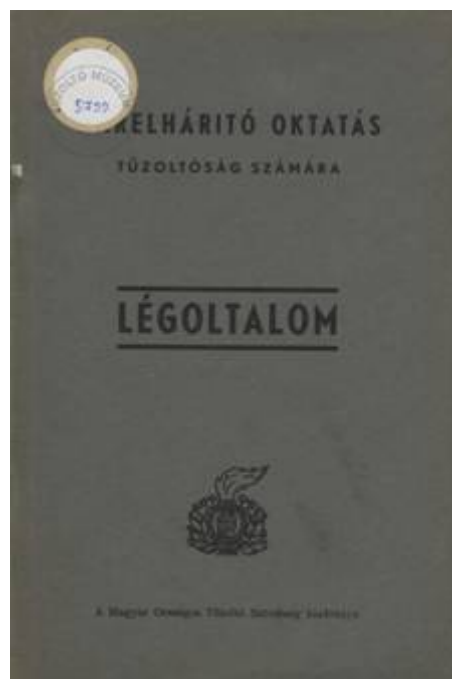
11. ábra
Jegyzőkönyv a szolnoki LL csoport megalakulásáról

(Forrás: Jász-Nagykunszolgok Megyei Levéltár)



12. ábra A LL feladatai és a LL szervezeti felépítése

(Forrás: Riadó! 1938. – Tűzoltó Múzeum)



13. ábra
 Légoltalmi Kézikönyv (1936)
 Kárelhárító oktatás tűzoltóság számára
 Polgári lakosság védelme légitámadás ellen (1938)
 Légoltalmi emlékeztetők
 (Forrás: Tűzoltó Múzeum)



14. ábra LL a Nemzetközi Vásáron

(Forrás Riadó! 1940 – Tűzoltó Múzeum)

15. ábra A lakóház légoltalma - Gázvédelem oktatótábla

(Forrás: Tűzoltó Múzeum)



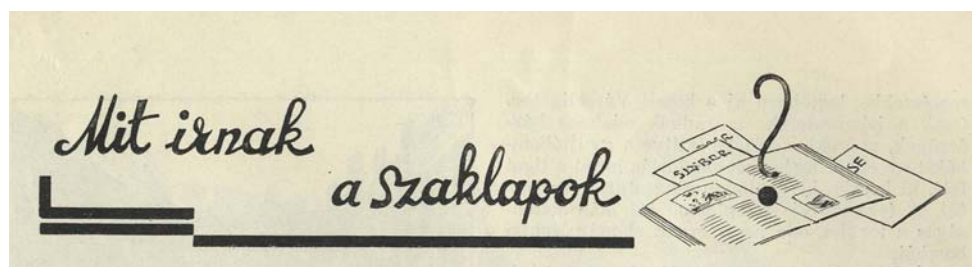
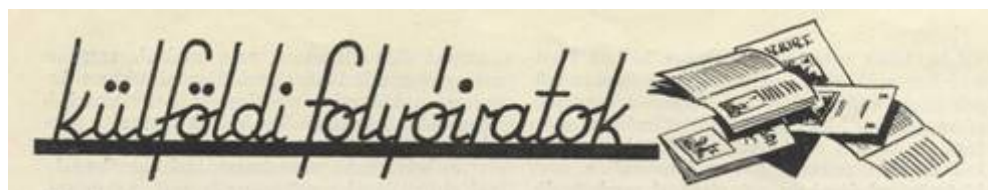
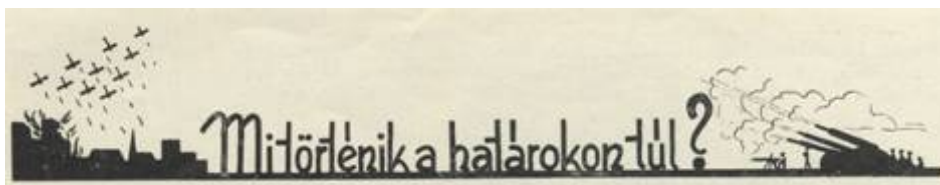
16/a. ábra LL köszöntő

(Forrás: Riadó 1. szám 1937. okt. - Tüzoltó Múzeum)



16/b. ábra Riadó 1. szám borítója

(Forrás: Riadó 1. szám 1937. okt. - Tüzoltó Múzeum)



17. ábra Riadó rovatai 1937.

(Forrás: Tüzoltó Múzeum)



18. ábra

Felvonult a légoltalmi hadsereg

(Forrás: Riadó! 1939 – Tűzoltó Múzeum)

M.kir. Országos Légoltalmi Intézet.
Budapest XI. Károlyi ut 23.
151.64./41a.96.-1938. évkönyv.

..... Oktató utánpótlás tanfolyam
.....hő.....há.....há.....há.....ig.

Évek	1. Nap	2. Nap	3. Nap
8-8 ³⁰	A repülőgépek hűtése és a védekezés alapelvei elvi. A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A hűtés alapelvei és vizsgálata, a repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	800, 200, 300 és 400 g/hányasok vizsgálata, vizsgálata és szerkezeti felépítése vizsgálata és szerkezeti felépítése vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.
9-9 ³⁰	A légoltalmi légt. területi felosztása, szervezése, felépítése és vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	Hódolat R. M. Hódolat R. M.
9-9 ³⁰	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.
10-10 ³⁰	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.
11-12	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.
12-15	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.
13-16	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.
15-17	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.	A repülőgépek felépítése, felépítési, szerkezeti és repülési tulajdonságai, vizsgálata. Hódolat R. M. Hódolat R. M.

19. ábra

Országos Légoltalmi Intézet órarendje

(Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)



20. ábra Megjelent cikkek

(Forrás: Riadó! 1938 – Tűzoltó Múzeum)



21. ábra Pályázati kiírások

(Forrás: Riadó! 1938 – Tűzoltó Múzeum)



22. ábra Istókovits Kálmán festmények
Önarckép
A Franklin nyomda égése
(Forrás: Tűzoltó Múzeum)



23/a ábra

Kun utcai tűzoltó laktanya bombatalálata

(Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár)



23/b ábra

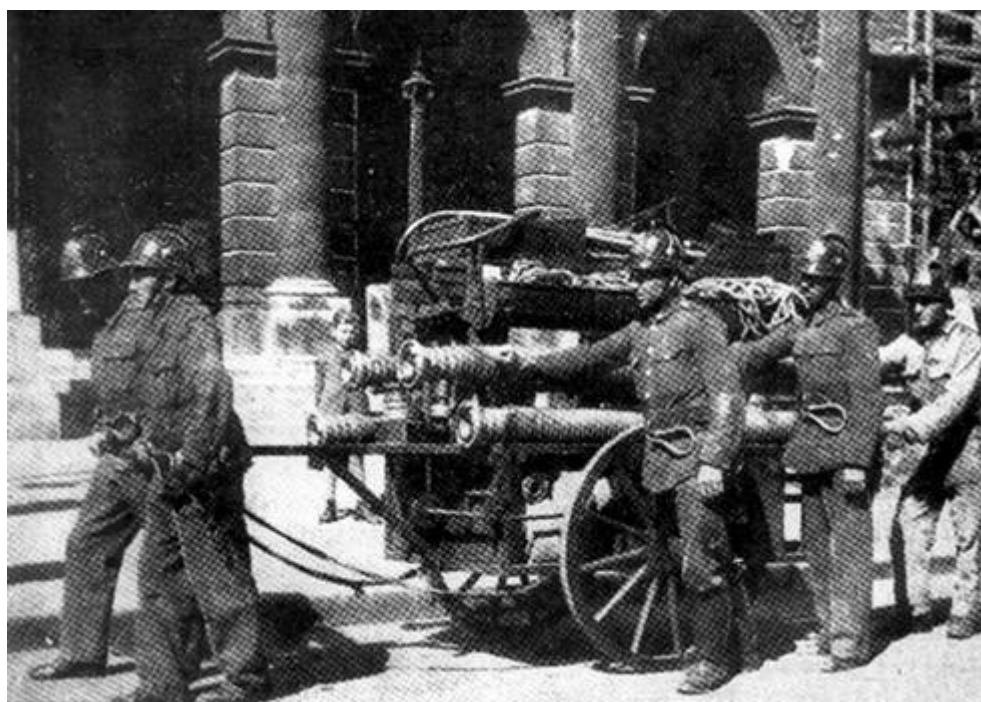
Szolnoki vasútállomás bombázása

(Forrás: Tűzoltó Múzeum)



24/a ábra

Preszly Béla tűzszerész
 (Forrás: Tűzoltó Múzeum)



24/b ábra

Kézzel vontatott tűzoltószer a háború után

(Forrás: Tűzoltó Múzeum)



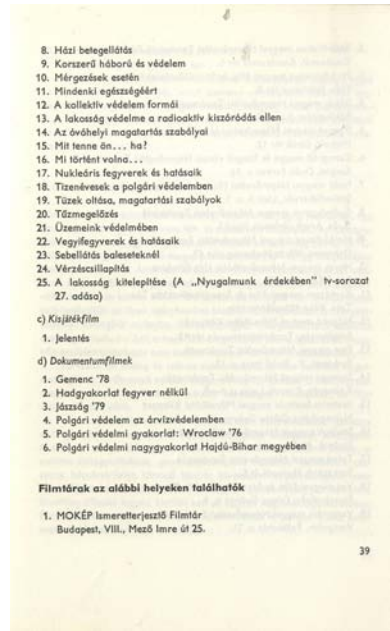
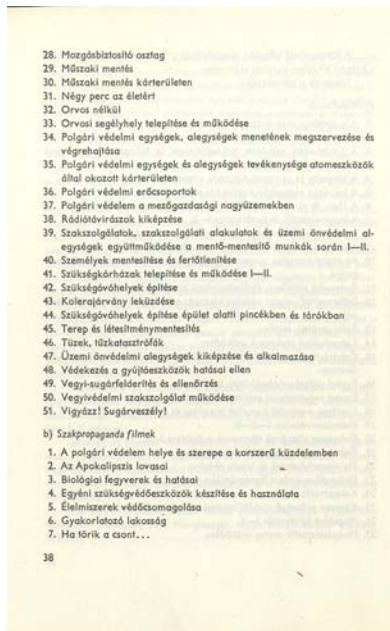
25. ábra

1956 - Sérült tűzoltószemély
(Forrás: Tűzoltó Múzeum)



26. ábra

Gyermekek mentése a Bólyai kórházból
Tűzoltók oltás közben a London News címlapján
(Forrás: Tűzoltó Múzeum)



27/a ábra
 Propaganda filmek listája
 (Zentai Ferenc: A polgári védelmi propagandamunka módszertana)



27/b ábra

Propaganda filmek készítése
 (Forrás: Magyar Légoltalom –Tűzoltó Múzeum)



**KÉSZEN
a
veszben**

28. ábra
OKF logó és szlogen



29. ábra

OKF lakosságfelkészítési honlap és kiadványok



30/a ábra



30/b ábra

Katasztrófavédelmi Ifjúsági Verseny